

Emlékeztető a Szockafé 2007. június 4. A mai magyar hajléktalanellátó rendszer más szemmel című rendezvényéről

Időpont: 2007. június 04.

Felkért hozzászólók: Szilágyi Gyula, Pelle József

Moderátor: Mester Szilvia

Részt vett: 22 fő

A Szockafé rendezvény sorozatának következő témája a mai hajléktalanellátó rendszer volt. Szilágyi Gyula szociológus, szociális munkás, aki Pál Csaba szociális munkással együtt 2 hétig beöltözött álruhás hajléktalanaként osztotta meg tapasztalatait.

Munkája során korábban szembesült azzal, hogy hajléktalan ügyfelei között, sokan vannak pszichiátriai betegek és mennyire hatástalan az ő kezelésük. Akkor vágott bele az első „álruhás” kirándulásba, amikor pszichiátriai betegnek tetette magát és pszichiátriai osztályra került. Meg akarta belülről ismerni, hogy mi történik a hajléktalan klienseivel, miért olyan hatástalan velük kapcsolatban a pszichiátria tudománya. Az előfeltételezése az volt, hogy hajléktalanokkal nem nagyon foglalkoznak, így magát is annak adta ki. 10 napoz voltam zárt osztályon, aztán 2 hetes alkohol elvonón.

Ezt követően határozta el, hogy ennek a „lemerülésnek” a mintájára a hajléktalanellátó-rendszert is meg kellene tapasztalni más szemmel.

A második „lemerülés” célja az volt, hogy képet kapjon arról, hogy melyek azok a mítoszok, amiket az ellátásban dolgozó szociális munkásokra lépten-nyomon hatással vannak.

- igaz-e az, hogy a hajléktalanok világában az egyetlen érdekérvényesítő eszköz a fizikai erőszak, tehát mindenért meg kell küzdeni,
- igaz-e az, hogy a hajléktalanok, ha munkát kapnak, nem fizetik ki őket, ha pedig nem vállalják, azt mondják rájuk, micsoda alakok, akik nem akarnak dolgozni és visszaélnek, azzal, hogy kiszolgáltatott helyzetben vannak,
- igaz-e az, hogy meg lehet élni a koldulásból.

A „*sajátélményű szociográfiai tanulmány*” első lépéseként kidolgozták a legendákat: miért és hogyan váltak hajléktalanná. Gyula egy öreg alkoholista csavargót „alakított”, aki ’86 óta hajléktalan, ’92 óta nem nyúlt a pohárhoz, és mezőgazdasági munkákból él. Ami azért kellett, mert középiskolai szintem a végzettsége erdész technikus, tehát fontos, hogy legyen jártassága, ami valószínűsíti a legendáját. Egy gazdaságban volt, ahol találkozott Csabával, Aki egy punk srác szerepét „játszotta”, aki a szüleivel összeveszett, nem is érettségizett le, és ebben a punk szubkultúrában volt (narkó, ital, kisebb büntények, szabálysértések). Mindkettőjüknek egy városhoz közeli településen ígértek munkát, de 2-3 hétig nincs megoldva a lakhatásuk, így kerültek a városba.

Az egyik kereskedelmi tv csatorna vállalta, hogy elkészítik a tanulmányút képi dokumentációt, és ebből szerkesztenek egy műsort. Úgy állapodtak meg, hogy, a stáb, amit tud azt rögzít, és minden második nap este kimennek Gyuláék valahova a városon kívülre, és együtt elemezik szakmailag azt, ami aznap velünk történt.

Egy speciális fapadra kerültek, ahol nappal is bent lehetett tartózkodni. A fogadtatásuk kedves volt, de csak másnap került sor az életút interjúra, ami feszültséget keltett az „álruhásokban”, hogy, legendájuk stimmelni fog-e.

Az első két napban azt vizsgálták, hogy a hajléktalanokkal szemben milyen a visszacsatolás a környezettől. Negatív megjegyzést nem kaptak, de ahogy néztek, sok „szemmel rugdosásban” volt részük.

A 3. nap elkezdődött egy mélyrepülés. Beosztották, hogy igyekeznek úgy élni, mint egy hajléktalan, napi 600 Ft-ból fejenként. Felvették az ottani életritmust, elmentek reggelizni, visszamentek a szállóra és aludtak, semmi egyéb. Ebbe két nap alatt teljesen beleszoktak, amit elneveztek „vakumnak”.

Elmentek koldulni egy bevásárlóközpont elé, ahol a kocsikat tolták vissza. 25 perc alatt ketten 500 Ft-ot „kerestek”. Ezt követően pénzt kéregettek emberektől. Előítéletet tapasztaltak, ami ellen csak úgy lehet védekezni, ha az ember burkot növeszt maga köré, hogy ne érezze a felé áradó gyűlöletet, aminek az a következménye, hogy ebből nem lehet kilépni és elhatalmasodik a lelki sivárság. Koldus-maffiával nem találkozták, bár több hajléktalan is megerősítette, hogy van.

Munkakereséssel kapcsolatban Gyula egy tejgazdaságba jelentkezett, ahol a feladat a tehének kialmozása, friss szalma terítése, az etetés, valamint az itatók kitisztítása lett volna. A kb.: napi 6 órás munkáért kapott volna 35 ezer Ft-ot+teljes ellátást (napi 1 meleg, 2 hideg étkezés+1 l bor + kávé). Azt tapasztalták, hogy egy ilyen lehetőség egy hajléktalan ember számára nem kitörési pont, mert évi kb.: 240 ezer Ft-ból nem lehet albérlet fizetni, minimálbér körüli bérből fenntartani. Ez egy csapdahelyzet, mert elhitheti, hogy van kitörés, holott nincs.

A közel 2 hét alatt azzal szembesültek, hogy bár relatív jó körülmények között voltak a szállón, de hamar beleszoktak a semmittevésbe. A munkavállalásnál, ha nincs megfelelő képzettség, akkor az újrakezdés kritikussá válik. Etikai dilemmaként felvetődött, hogy mi lett volna, ha rosszat tapasztalnak a szállóval kapcsolatban, valamint plusz terhet jelentett, hogy szociális munkásként kollégákat kellett megtéveszteni, becsapni. Komplex szemléletre van szükség a hajléktalan ellátásban, mert Szilágyi Gyula megfogalmazásában: „(...) olyan, mint a marokkó játék, amint az egyik elemhez nyúlok, abban a pillanatban a több is megmozdul.”

Felkért hozzászólóként Pelle József, a Budapesti Módszertani Szociális Központ igazgatója kiegészítésként elmondta, hogy jelenleg sincs egységes „hajléktalan” fogalom. Az alábbi csoportokat tekinti elfogadhatóbbnak:

- *fedél nélküli*, aki utcán vagy éjjeli menedékhelyen él: Bp.: 4-5 000 fő,
- *effektív hajléktalanok*: más típusú ellátást vesz igénybe: pl.: átmeneti szálló: Bp.: 5-6000 fő,
- *bizonytalan lakhatási körülmények között élők*: eseti albérletesek, szívességi lakáshasználók: országos 300. 000 fő,
- *standard alatti lakásokban élők*: (olyan bérlemények, pl.: melyek családi funkciók betöltését nem teszik lehetővé), országosan: 3 millió fő.

1997 óta minden év február 3-án felmérést végeznek, ami alapján ismerttetett pár olyan állítást, adatot, ami a köztudat felfogásához képest eltérést mutat a hajléktalanokkal kapcsolatban:

- a hajléktalanok napi átlagos pénzköltése: 400-1500 Ft. 110-130 fő,
- a diplomás hajléktalanok száma a fővárosban 110-130 fő,
- a megkérdezett hajléktalanok, több mint a felének szakmunkás, vagy annál magasabb az iskolai végzettsége,
- a hajléktalanok közel fele végez valamilyen aktív pénzkereseti tevékenységet (ide sorolják pl.: az üres üveg gyűjtését is).

Tévhit, hogy a hajléktalanság valamilyen balesetszerűen éri el az embereket, pl.: válás után egyenes út, évi több tízezer fő válik el, ennek viszont töredéke válik hajléktalanná. A „lecsúszás” 8-10 éves folyamat. Másik tévhit, hogy az állami gondoskodásból egyenes út vezet a hajléktalanságba. Ez sem igaz, néhány éves periódus után kezdődik el a hajléktalanná válás folyamata, 24 éves kor körül az igénybe vehető ellátások száma drasztikusan csökken.

Integrációs kísérletekkel próbálják felderíteni a rokoni kapcsolatokat. Közvetlen intézményből kikerülésnél pl.: kórház, börtön, pszichiátria, állami gondozásból kikerültek hajléktalan ellátásban való azonnali megjelenés 7% alatt van, ebből mindössze 2% az állami gondozottak száma.

A romák száma a hajléktalanok között alacsony, bár a felmérés szerint számuk évről-évre növekszik, jelenleg 30 % körül mozog. A nagyobb problémát a kor és az iskolai végzettség összetételében jelentkezik, mert egyre fiatalabban és alacsonyabb iskolai végzettséggel válnak hajléktalanná.

A hajléktalanok számszakilag ugyanakkor arányban áldozatai bűncselekményeknek, mint elkövetői. Áldozatként általában súlyos testi sértés, fizikai erőszak, bántalmazás, míg elkövetőként a megélhetési bűnözés a jellemző. Az elmúlt 2 évben a hajléktalanos 20%-a volt ebben érintett.

A szociális munka eredményeivel kapcsolatban elhangzott, hogy a legnagyobb hatásfokkal –a kimeneti eredmények tekintetében- az alkoholbetegeknél figyelhető meg. Fontos szerepe van a párkapcsolatoknak is, mert úgy tapasztalták, hogy munkára ösztönző hatása van a hajléktalanok körében. A hajléktalan ellátásban dolgozó szociális munkások nehezen tudnak aktív eszközökkel ügyfeleiknek segíteni a hajléktalanságból való kikerülés elérésének érdekében.

Kiss Balázs